

Nyhet

Islands väg till återhämtning

Nyhet

Nordiske grensehinder løftes politisk

Portrett

Arbetsminister Lauri Ihalainen:
Kompetenshöjning ska trygga Finlands
framtid

Kommentar

Leder: Tidsånden og fremtidens
utfordringer

10. November 2011

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 8/2011

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 8/2011

Tema: Fagbevegelsen og den nye tidsånden

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

Leder: Tidsånden og fremtidens utfordringer	3
Velferdsstat og partssamarbeid	4
Hur tacklar facket den nya debatten om löneskillnaderna?	6
Nærhed skal sikre fagbevægelsens overlevelse	9
”Förändras eller dö” - om facklig mobilisering och modernisering	11
Arbetsminister Lauri Ihalainen: Kompetenshöjning ska trygga Finlands framtid	14
Islands väg till återhämtning	17
Nordiske grensehinder løftes politisk	20

Leder: Tidsånden og fremtidens utfordringer

Velferdsstaten i Norden er et finstilt system der samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og mellom partene og myndighetene står sentralt i utviklingen. Når fagbevegelsen i nordiske land taper oppslutning, kan styrkeforholdet endres. Det gir grunn for oppmerksomhet, og handling mener eksperter og politikere Arbeidsliv i Norden har snakket med.

KOMMENTAR

10.11.2011

BERIT KVAM

- Det er viktig at fagbevegelsen jobber med å ha et godt omdømme og ha stor organisasjonsoppslutning. Hvis ikke vil den nordiske modellen komme under press, sier Norges samarbeidsminister Rigmor Aasrud.

Hun oppfordrer fagbevegelsen til å lytte til medlemmene sine.

- Fagbevegelsen må tettere på medlemmene og levere bedre service for mindre penger, anbefaler danske arbeidsmarkedsforskere. Den tenkningen begynner så smått å få gjennomslag i Sverige.

Nedgangen i oppslutning om fagbevegelsen i nordiske land er ikke dramatisk, men spørsmålet er likevel: Hvordan fanger fagbevegelsen tidsånden?

En tendens i tiden er også at inntektsforskjellene i Norden øker. Er det noen sammenheng mellom økte inntektsforskjeller og faglig legitimitet? Kan kombinasjonen økte forskjeller og laber oppslutning om fagforeninger gi glipp i disiplinen? Fagbevegelsen og den nye tidsånden er måneds tema i fokus.

Island fanger fortsatt lyset fra blitzpærene. Denne gangen handler det om "Islands väg til återhämtning". Velferden først sa islendingene etter at grådige businessfolk og bankiere hadde drevet Island til konkursens rand. Nå høster Island berømmelse verden over for sin måte å håndtere krisen på. Ville det gått like bra hvis ikke den nordiske velferdsmodellen ble lagt til grunn?

I Portrettet har vi denne gang intervjuet Finlands arbeidsminister. Etter mer enn tjue år som fagforeningsleder er han kommet i politisk posisjon. Hva skjer da? Han har fullt trykk på å legge til rette for kompetanseutvikling og et bedre arbeidsliv slik at Finland skal stå bedre rustet til å møte fremtidens utfordringer.

Krisen i Europa rammer også Norden, og velferdsstaten er under press. De nordiske landene må møte utfordringene sammen og videreutvikle samarbeidet, oppfordrer det kommende norske formannskapet i det nordiske ministersamarbeidet, og ønsker partene med på laget.

Her har kanskje også fagbevegelsen en utfordring å stå sammen om; å ta tidsånden på alvor i møte med fremtidens utfordringer.

Økonomi- og innenriksminister Margrethe Vestager

Velferdsstat og partssamarbeid

Når politikere i Norge og Danmark skal lage nye politiske programformuleringer står samarbeidet med partene i arbeidslivet sentralt. Det gjelder både regjeringsgrunnlaget for den nye danske regjering og det gjelder programmet for det norske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2012.

TEMA

10.11.2011

TEKST: BERIT KVAM

- Jeg er glad for at vi setter velferdsstaten og samarbeid med partene i arbeidslivet på dagsorden, sier Norges samarbeidsminister Rigmor Aasrud.

Utviklingen av en bærekraftig velferdsstat i et nordisk perspektiv er hovedtema for Norges formannskap i Nordisk Ministerråd. "Arbeid og bærekraftig velferd", "Grønn vekst,

kunnskap og innovasjon" og "Nordisk samhørighet" er hovedbolker. Bærekraft er en sammenbindende faktor.

- Det er bare å se seg rundt, vi står foran store utfordringer, økonomien vakler i mange land statsfinansene er presset. Statsbudsjettene tas ned. Vi har en velferdsmodell i Norden som vi er stolte av, og som vi gjerne vil ta vare på. Det å ha en god velferdsstat er helt grunnleggende.

Slik begrunner Norges samarbeidsminister valget av bærekraft som fokus for formannskapsprogrammet. For henne er samarbeidet med partene i arbeidslivet en viktig del av helheten.

- Er det noe jeg er opptatt av, og som kjennetegner den nordiske velferdsstaten, så er det at vi har en nordisk modell der vi trekker partene i arbeidslivet inn i arbeidet. Det kommer jeg til å bruke som arbeidsredskap også det året vi har formannskapet: ha partene i arbeidslivet med som seriøse, gode aktører når vi skal se på de utfordringene vi også står sammen om i Europa, sier Rigmor Aasrud.

Fagforeninger på retur?

- Oppslutningen om fagforeningene går ned. Hvordan ser du på det, når du ønsker fagbevegelsen som en viktig samarbeidspartner?

- Det er en utfordring for fagbevegelsen at organisasjonsprosentsen går ned. Det er viktig at de jobber med å ha et godt omdømme og ha stor organisasjonsoppslutning. Hvis ikke vil den nordiske modellen komme under press.

- Har du noen råd i den sammenheng?

- Det tror jeg er å lytte til medlemmene sine, og hele tiden tenke på det som er flertallets meninger. Ofte er jo slik at det er noen som er flinkere til å heve røsten. Det er sikkert sånn i fagforeningsverden som det er i politikken at vi må spørre oss om det som tas opp, er noe som gjelder de fleste eller om det bare er noen særinteresser som blir løftet.

- Er det på spesifikke områder partene skal sterkere inn i samarbeidet?

- Det er vel mer aktuelt på arbeidsområdet og på de litt større tingene enn det er på mange andre områder, men trepartssamarbeidet er viktig i Norden, og da må vi ta hensyn til det når vi har velferdsstatens utfordringer som tema.

Samarbeid i Danmark

"Et Danmark som står sammen" kalles regjeringsgrunnlaget for den nye danske regjeringen. Her er "samarbeid" et gjennomgående trekk, og nevnes i sammenheng med nordiske

naboer og med partene i arbeidslivet. Også i Danmark ser det ut til at fagforeningen taper terreng.

- Er det noe som bekymrer økonomi- og innenriksminister Margrethe Vestager?

- Vi har i Danmark gode erfaringer med at mange organiserer seg i de faglige foreninger. Det synes vi er meget viktig. Samtidig er det også viktig at de faglige foreningene finner ut av hvordan man kan være en moderne faglig organisasjon. Fordi noe av det handler selvfølgelig om hvordan arbeidsgivere og arbeidstakere lager overenskomsten, men noe av det handler også om borgernes syn på fellesskap og solidaritet og individuelle rettigheter. Uansett hvordan en regjeringen ser på det, så er det viktig for de faglige foreningene å finne ut av hvordan de kan være en faglig forening for de unge som er ferdig med sin ervervsutdanning i dag, eller lærere som kommer ut av seminaret.

- Representerer en dårligere oppslutning om fagforeningene en trussel for den danske modell?

- Det kan det godt være, men jeg er sikker på at de faglige foreningene vil gripe denne utfordringen og finne ut av hva de skal gjøre for å gjøre det klart for unge at det er viktig å forsikre seg mot ledighet, og at det er viktig at man er aktiv på arbeidsmarkedet også når det gjelder de faglige organisasjoner.

- Er dette noe dere diskuterer i regjeringen?

- Det har vi ikke gjort, nå er vi jo også så nye, vi har jo bare sittet i 5 uker. Men det kan være at vi vil gjøre det i fremtiden. Vi har jo svært gode erfaringer med trepartssamarbeidet der stat og kommune forhandler med arbeidsmarkedets parter så vi inndrar flere i de sakene som skal løses.

2009 tjänade de 50 svenska direktörerna i LO:s undersökning "Makteliten - alltid mer, aldrig nog" i genomsnitt 43 industriarbetslöner. Källa: LO och Skatteverket

Hur tacklar facket den nya debatten om löneskillnaderna?

Det senaste decenniet har antalet arbetsdagar som förlorats i arbetskonflikter varit mycket litet. Vilda strejker har nästan helt försvunnit. Samtidigt har skillnaden i löner ökat kraftigt. Men nu bubblar det igen av missnöje. Hur hanterar facket den nya tidsandan?

TEMA

10.11.2011

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: PETER STANNER

Den norske utrikesministern Jonas Gahr Støre jämför det som sker i Europa idag med studentupproret i slutet av 60-talet.

- Maj 1968 har blivit ett kalendermärke i europeisk historia, då något kokade över. Det var en generationsmarkering, en

protest mot överfulla lärosäten, speciellt i Paris. Men spänningen i de europeiska huvudstäderna och på landsbygden är potentiellt större idag. Vi befinner oss i en situation där etablerade sanningar om Europa kan ha gått ut på datum nästa dag, säger han i en intervju med tidskriften Ny Tid.

Argumenten som hörs från Occupy Wall Street-rörelsen, som började i New York, men som snabbt har spridit sig till hundratals andra städer, är att det inte längre är acceptabelt att 1 procent av befolkningen sticker av med en så stor andel av inkomsterna.

Enligt New York Times nåddes toppen 2007. Då tjänade den procent av USA:s befolkning som hade högst inkomst 23,5 procent av de samlade inkomsterna i landet, om löner och kapitalinkomster men inte reavinster räknas ihop. Det är den högsta andelen sedan 1928.

Störst skillnader i Norge

Även i de nordiska länderna ökar löneskillnaderna. Trots att Norge ofta beskrivs som det mest egalitära av de nordiska länderna, är det här som den översta procenten tar den största andelen av de samlade inkomsterna.

- Den översta procenten har ökat sin andel av de samlade inkomsterna kraftigt under 2000-talet. Den ligger nu på tio procent i Norge, mot sex procent i Sverige, Finland och Danmark, säger Daniel Waldenström på Uppsala Universitet.

Han är professor i nationalekonomi och forskar främst om inkomst- och förmögenhetsfördelning, inkomströrlighet och skatter.

Han håller med om att tidsandan har ändrats och att det är mycket mer fokus på löneskillnaderna än tidigare. Under en lång period efter kriget ända fram till 1980, minskade dessa. Det året var brytpunkten, då löneskillnaderna började öka istället.

- Varför brytningen skedde då är en fråga som delvis gäklar forskarna fortfarande. Men vi vet att det är något som skedde i hela västvärlden och att det handlar om en rad politikförändringar, säger Daniel Waldenström.

Ändringarna var en reaktion mot stagnationen efter oljekrisen på 70-talet. Verksamheter avreglerades och facket förlorade inflytande. Det skedde också en teknologisk utveckling och globalisering som i hög grad gynnade kapitalägarna.

- Vid avregleringen kom värden fram även i företag som inte tidigare hade ett marknadsvärde.

Det handlade också om en avvägning som fackföreningarna gjorde där större inkomstskillnader accepterades för att det ansågs leda till högre tillväxt.

- Fackförbunden har inte heller varit samlade i att försvara en mer jämlik lönebild. Saco i Sverige har till exempel varit aktiva i sin argumentation för ökad lönespridning, säger han.

LO-rapport om makteliten

Det svenska LO har i elva rapporter sedan 1999 räknat ut vad makteliten tjänar jämfört med en industriarbetare. Med historisk statistik har kurvan dragits tillbaka till 1950.

Eftersom inflationen och lönenivåerna hela tiden ändrar sig räknar LO ut hur många industriarbetarlöner som de som tillhör den ekonomiska och politiska tjänar. Sammanlagt 197 maktpositioner har valts ut. Dessa har delats upp i olika grupper där den ekonomiska eliten mäts efter vad vd:n i 50 olika företag tjänar. De flesta, men inte alla, företagen är börsnoterade och har följts under 59 år.

1950 var den ekonomiska maktelitens genomsnittliga inkomst 26 industriarbetslöner. Skillnaden utjämnades ända fram till 1980, då skillnaden var som minst. Maktelitens genomsnittliga inkomst var då nio industriarbetslöner. Därefter ökade skillnaderna igen och nådde en topp 2008. Då tjänade den ekonomiska makteliten i genomsnitt 51 industriarbetslöner per år vardera.

- Uppmärksamheten omkring undersökningen var som den brukar. Det skrevs en del om den under några dagar och så blev det tyst, säger Jeanette Bergström, en av LO-ekonomerna bakom undersökningen som presenterades i februari i år.

Legitimiteten som samhällsaktör

Tillsammans med kollegan Ola Pettersson och LO-ledaren Wanja Lundby-Wedin skrev hon ett debattinlägg i Dagens Nyheter, där slutklämmen var:

"Utan en ny inriktning på den ekonomiska politiken kommer Sverige att bli ett land med ökande ekonomiska klyftor och med en maktelit som har allt svagare förståelse för de ekonomiska förhållanden som gäller för flertalet. Men det är också viktigt att näringslivets elit, både dess organisationer och de individer som finns på de ledande positionerna, börjar ta ansvar för sin orimliga inkomstutveckling. Denna grupp, som alltid predikar återhållsamhet för andra, riskerar annars sin legitimitet som en seriös samhällsaktör."

Enligt Daniel Waldenström är emellertid debatten om den skeva lönespridningen inte enkel för fackförbunden:

- Facken har hittills legat lågt. De känner sig på defensiven. De har svårt att stå emot kraven från arbetsgivarna om att lönesättningen för direktörerna ska vara fri.

Eftersom facken också är representerade i många av de styrelser som fattar besluten om direktörlöner blir de också ansvariga. För två år sedan stormade det omkring LO-ledaren Wanja Lundby-Wedin och avtalssekreteraren Erland Olausen. De hade som styrelseledamöter i AMF Pension, som till hälften ägs av LO, godkänt att direktören under en tioårsperiod tjänade sammanlagt 42 miljoner kronor i lön och bonus. Dessutom kommer han att få 62 miljoner kronor i pension.

I maj i år anordnade tankesmedjan Policy Network, som försöker mejsla ut en politik för de socialdemokratiska partierna, en konferens i Oslo där många av ledarna för de europeiska fackförbunden och socialdemokratiska partierna deltog.

I inbjudan till konferansen stod det:

"Den återkommande frågan under de två senaste åren har varit varför det är socialdemokraterna som verkar stridströtta och utmattade och på defensiven, i mitten av en kris vars ursprung helt klart implicerar den neoliberal högern."

David Milliband, i mitten, och Håkan Juholt, längst till höger, hörde till dem som deltog på Policy Networks konferens i Oslo.

De som hävdar att Occupy Wall Street-rörelsen mest består av anarkister, kunde på konferensen ha lyssnat till professorer, som Jacob S. Hacker från Yale University, som skrivit boken "Winner-Take-All Politics" tillsammans med Paul Pierson.

Det är från den mycket av argumenten i debatten om den skeva lönefördelningen hämtats. Redan i det inledande kapitlet beskriver han hur Goldman Sachs och andra banker använde pengarna de fick från myndigheterna för att inte gå

konkurs 2008, till att året efter "skyffla dem ut backdörren och in i sina anställdas privata bankkonton."

I USA tjänar den tiondels procent som har högst inkomster (en av tusen personer) tolv procent av de samlade inkomsterna.

Enligt Jacob S. Hacker är inte bara den skeva fördelningen en orättvisa, utan en viktig förklaring till den nuvarande krisen.

Kommer missnöjet då, som Jonas Gahr Støre, antyder, leda till omvälvningar och konflikter som liknar de som skedde efter studentupproret 1968, som också riktade sig mot fackföreningarna?

Antalet vilda strejker ökade. I Sverige var det mer än 500 illegala strejker under de två åren 1974 och 1975. Även de legala arbetskonflikterna, som följde gällande konfliktregler, ledde till ett stort antal förlorade arbetsdagar i strejker och lockouter. De nordiska länderna skakades av en rad storkonflikter under 80-talet, men sedan 2000-talet inleddes har det varit anmärkningsvärt lugnt.

Kanske är det som den finska statistiska centralbyrån sammanfattar det i en historisk genomgång av arbetskonflikterna i landet:

"Fackförbundens lönekrav är i dag mera realistiska än under de gångna årtiondena och vetskapen om de inflationstryck som löneförhöjningarna förorsakar sträcker sig ända till fabrikslönerna. Förhandlingsparternas mål är i allmänhet så nära varandra att i långa strejker är parternas förluster större än den eventuella nyttan."

Daniel Waldenström hoppas att trepartssamarbetet inte blir lidande:

- Det är en unik styrka i den nordiska avtalsmodellen att vi har skötsamma fackföreningar och respektfulla arbetsgivare samt aktiva regeringar som går i dialog med parterna men ändå är tillbakhållna.

- Jag hoppas att den gemensamma viljan till samarbete kommer att finnas kvar.

Nærhed skal sikre fagbevægelsens overlevelse

Fagbevægelsen i Norden skal tættere på medlemmerne og levere bedre service for færre penge. Ellers dør den unikke nordiske arbejdsmarkedsmodel, advarer arbejdsmarkedseksperter.

TEMA

10.11.2011

AF MARIE PREISLER

Stadig flere lønmodtagere dropper at betale medlemskab af fagforening og arbejdsløshedskasse – især blandt unge ufaglærte har organisationsprocenten kurs nedad. Det rækker ved hele det aftalebaserede nordiske arbejdsmarked og fagbevægelsens eneste må at stoppe medlemsflugten er at bringe sig meget tættere på den enkelte lønmodtager – uden at medlemskab bliver dyrere.

Det konkluderer tre af Danmarks førende arbejdsmarkedseksperter, Flemming Ibsen, Laust Høgedahl og Steen Scheuer, der sammen har skrevet en ny bog om, hvorfor lønmodtagere i store tal fravælger medlemskab af fagforening og arbejdsløshedsforsikring.

- Vi risikerer at miste noget meget værdifuldt i Norden, hvis medlemsflugten fra de faglige organisationer fortsætter. Traditionen på det nordiske arbejdsmarked for frivillige aftaler mellem arbejdsmarkedets parter er demokratisk og sikrer stabilitet og økonomisk bæredygtige overenskomster, men aftalemodellen er truet, fordi stadig flere dropper fagforeningsmedlemskabet, siger Flemming Ibsen, professor ved Aalborg Universitets Center for Arbejdsmarkedsforskning CARMA og medforfatter til bogen "Kollektiv handling - faglig organisering og skift af fagforening".

Kan ikke se fidusen

Bogen, der netop er udkommet, bygger på unikke data om danskernes motiver til at skifte eller helt fravælge fagforening. Den dokumenterer, at flere og flere danske lønmodtagere fravælger fagforeningen, og at de dropper medlemskabet af forskellige årsager. Både blandt højt- og lavtlønnede er der en voksende andel, der ikke synes, de har noget at bruge en fagforening til, påpeger forfatterne. De kan ganske enkelt ikke se fidusen:

- Højtlønnede med efterspurgte kompetencer har lav risiko for ledighed og oplever, at det er nemt selv at forhandle med arbejdsgiveren og at opnå en kontrakt med god løn- og arbejdsvilkår. Og mange højtlønnede sympatiserer heller ikke nødvendigvis med fagbevægelsens politiske synspunkter, siger Flemming Ibsen.

I den modsatte ende af arbejdsmarkedet – blandt ufaglærte – er der også mange, der ikke ser gevinst i fagforeningsmedlemskab.

- Mange unge ufaglærte overvejer end ikke at melde sig ind i en fagforening. De kan freeride og opnå goderne uden at betale, eller de arbejder på en arbejdsplads, hvor de aldrig har fået medlemskab tilbudt, fordi arbejdspladsen ikke har overenskomst og fagforeningerne ikke er synlige.

Derimod er tilslutningen til fagbevægelsen stadig høj – også blandt unge – i fag, der har en stærk identitet, og hvor fagforeningerne har formået at gøre sig relevante i de enkelte lønmodtagers arbejdsliv i kraft af blandt andet attraktive efter- og videreuddannelsestilbud. Derved kan den enkelte se en nytte i at være medlem og oplever at få noget for pengene.

- Det er ikke længere nok for fagbevægelsen at mane til solidaritet og fællesskab. Tværtimod kan nogle af de traditionelle værdier skræmme mange lønmodtagere væk. Den enkelte skal også opleve et personligt udbytte – og til en fornuftig pris, siger Flemming Ibsen.

Ny rolle

Han peger på fire vigtige grunde til, at stadig flere lønmodtagere ikke er medlem af en fagforening:

- Mange finder medlemskab for dyrt
- Mange sympatiserer ikke med værdierne
- Mange oplever at få for lidt udbytte af medlemskab
- Mange får aldrig tilbudt medlemskab

Kik indad

Tidligere var medlemskab af fagforening et krav på mange danske arbejdspladser i kraft af såkaldte eksklusivaftaler. I dag er medlemskab frivilligt, og fagforeningerne har derfor skulle omstille sig til en ny rolle som servicemindede sælgere af ydelser på et frit marked. Og den omstilling kniber det gevaldigt med, vurderer Flemming Ibsen.

Han oplever, at de danske LO-forbund stadig er mest optaget af at skælde ud på de nye, billigere "gule" forbund – frem for

at rette blikket indad og indse, at det er nødvendigt at levere en bedre og billigere vare selv:

- Dansk LO er for optaget af at skyde på de ”onde gule”, men det er alt for defensivt. Selvkritikken mangler. Der er behov for en langt mere offensiv strategi for, hvordan fagbevægelsen kan gøre en forskel i dag for den enkelte lønmodtager ude på arbejdspladsen.

De tre forfatteres konklusion er, at LO-fagbevægelsen skal være billigere og bedre, og at det er muligt. Men det vil kræve, at fagforeningerne viser at de gør en forskel for den enkelte ude på arbejdspladsen, samtidig med at fagbevægelsen sparer på fedtet i egen organisation. Hvorfor skal en faglig sekretær i LO tjene dobbelt så meget som hovedparten af de medlemmer, de betjener, spørger Flemming Ibsen.

Foreløbig er der dog ikke tegn på, at dansk LO har set skriften på væggen, vurderer Flemming Ibsen efter netop at have deltaget i den årlige LO-kongres:

- LO forventer selv, at medlemsflugten fortsætter og taler mest om besparelser og fusioner. Det er en katastrofalt defensiv strategi. Der er brug for langt større selverkendelse og vilje til ændringer, siger han.

Veronica Karlsson, andre vice ordförande i fackförbundet Vision

”Förändras eller dö” - om facklig mobilisering och modernisering

Från januari 2007 och fram till januari 2011 förlorade facken i Sverige 273 000 medlemmar. Värst drabbat är LO och sämst är anslutningen hos unga och arbetstagare med utländsk bakgrund. Men facken sitter inte stilla och betraktar ett sjunkande medlemstal – tvärtom, de mobiliserar för att nå gamla och nya medlemmar.

TEMA

10.11.2011

TEXT: GUNHILD WALLIN

Veronica Karlsson, andre vice ordförande i fackförbundet Vision ringer upp från Alvesta., en ort i södra Sverige. Hon är, som många av förtroendemännen, på resa i landet för att förverkliga Visions mål att under hösten prata med hundratusen medlemmar och presumtiva sådana.

- Ute på arbetsplatserna ställer vi frågan ”vill ni vara med i facket?” Många tänker kanske på oss som en cementerad institution, men det är genom att vara ute vid fikaborden vi får veta vad som är viktigt för våra medlemmar. Det är ett nytt sätt att jobba och jag ser en glädje och stolthet jag inte upplevt tidigare, säger Veronica Karlsson.

Vision hette fram tills för några månader sedan SKTF och organiserar idag 160 000 medlemmar som jobbar i privat eller offentlig regi i kommuner, landsting eller inom kyrkan.

Efter 75 år var det dags för ett nytt namn och en ny skepnad. På hemsidan möts besökaren av glada färger, bilder av unga människor och ett direkt tilltal – vad ”skulle göra din måndag gladare?” Både det nya namnet och den nya grafiska formen är resultatet av ett långt och grundligt förändringsarbete, som har sitt ursprung i de stora medlemsförluster som drabbade hela fackföreningsrörelsen åren 2007 och 2008.

- Vi har tappat medlemmar i flera decennier, men förändringarna i arbetslöshetskassan 2007 gav ett kraftigt tapp. Vi insåg att vi måste förändras eller dö, säger Veronica Karlsson.

Förändrade strukturer påverkar facken

Den fackliga organisationen har varit sjunkande under lång tid, men det har varit en långsam nedgång. Förklaringarna

är flera. En av dem är förändringar i arbetskraftens sammansättning. Fler jobb skapas i sektorer som av tradition har lägre organisationsgrad, till exempel inom privat tjänstesektor. Tjänsteyrkena blir fler och de traditionella industriarbetarjobben blir färre, vilket drabbar LO-förbunden och gynnar tjänstemannaorganisationerna TCO och Saco. Den offentliga arbetsmarknaden har också förändrats genom att många statliga och kommunala verksamheter har bolagiserats eller privatiserats. Många jobb har också försvunnit genom besparingar och mer slimmade arbetsplatser. Alla dessa förändringar har inneburit att den fackliga kartan har ritats om, inte bara vad gäller fackanslutning utan också vad gäller möjligheten att bedriva fackligt arbete på arbetsplatserna. Visserligen ger lagen rätt till fackligt förtroendearbete på betald tid under förutsättning att det gäller den egna arbetsplatsen, men om det drabbar ett redan stressat team är det kanske inte alltid så lätt att gå ifrån. Och finns inte en aktiv klubb på arbetsplatsen är det i sig en faktor som försvårar rekryteringen av nya medlemmar.

Chockhöjningar av medlemsavgiften

Bakgrunden till det stora medlemsras som inleddes hösten 2006 och som drabbade i stort sett hela fackföreningsrörelsen, är en annan. När den borgerliga regeringen tillträdde hösten 2006 beslutade den om ändringar i arbetslöshetskassan, som trädde i kraft den 1 januari 2007. Avgiften höjdes kraftigt och samtidigt försvann också möjlighet till skatteavdrag för a-kassa och medlemskap i fackförening. Ett och ett halvt år senare, i juli 2008, kom ett nytt beslut som innebar att avgiften till a-kassan differentierades starkare än tidigare - ju högre arbetslöshet bland medlemmarna i ett förbund, desto högre avgift. Det innebar chockhöjningar av avgiften, särskilt för många LO-förbund, men också tjänstemannaförbunden fick känna av följderna. Under åren 2007 och 2008 minskade antalet fackmedlemmar med totalt åtta procent och sedan årsskiftet 2006/2007 har antalet fackmedlemmar minskat med 273 000 personer. LO-förbunden har drabbats värst. Sedan 2006 har LO förlorat sexton procent av sina medlemmar, vilket innebär att var sjätte medlem lämnat sitt förbund. Ännu fler lämnade a-kassorna och den sista december 2009 hade de fackliga a-kassorna 371 000 färre medlemmar än tre år tidigare. Från slutet av 2006 till slutet av 2010 steg antalet löntagare, inklusive arbetslösa, utanför a-kassorna från drygt en halv miljon till drygt 1,1 miljoner.

- Höjningen var ett hårt slag mot facket och a-kassorna och har inneburit att många har hamnat i utanförskap utan den trygghet som fack och arbetslöshetskassa innebär, säger Anders Kjellberg, professor i sociologi vid Lunds Universitet.

En unik händelse

Han har i många år studerat den fackliga organisationsgraden och beskriver det som hände 2007 och 2008 som en unik händelse i Sveriges moderna historia. Mellan 2006 och 2008 sjönk andelen fackanslutna från 77 procent till 71 procent. Inte sedan storstrejken 1909 hade så många lämnat

facket på så kort tid. När de nya reglerna, som innebar stora avgiftsökningar för medlemskap i fack och a-kassa, infördes var det högkonjunktur. Normalt brukar medlemstalet till viss grad följa konjunkturerna. I goda tider är det fler som vågar lämna facket eller avstå från att gå med och i dåliga tider brukar organisationsgraden växa. Men när Sverige, och stora delar av världen, från hösten 2008 gick in i en av de kraftigaste lågkonjunkturerna sedan 1930-talet, så ökade det inte medlemstillströmningen, vilket är ett trendbrott.

- Det rör sig också om en värderingsförändring där fler väger kostnaden mot nyttan och om nyttan är oförändrad och kostnaden ökar, blir det kanske inte lika attraktivt att vara med i facket, säger Anders Kjellberg

Han bedömer att detta särskilt gäller de unga, vars organisationsgrad minskat drastiskt. Endast 24 procent av anställda mellan 16 till 24 år var organiserade i facket 2010, medan 62 procent var med för 20 år sedan. De unga etablerar sig sent på arbetsmarknaden och de påverkas också mest av strukturförändringarna på arbetsmarknaden. De kommer in i växande sektorer med relativt låg organisationsgrad, till exempel är de överrepresenterade inom privata tjänstenärings- som hotell och restaurang.

- Många unga har lös koppling till arbetsmarknaden och till den enskilda arbetsplatsen genom att de flesta har tidsbegränsade jobb som ofta varvas med perioder av arbetslöshet. Många har också en bristande kunskap om vad en fackförening eller ett kollektivavtal är och många unga känner inte till att kollektivavtalen är en garant för att få tjänstepension, säger Anders Kjellberg.

En föryngring i styrelserna

Det är bland annat detta som SKTF:s omvandling till Vision vill ändra på. Redan 2008 började ett genomgripande förändringsarbete. Veronica Karlsson tycker att de i sitt förändringsarbete vågat vara modiga genom att ställa sig svåra frågor. Istället för att skylla medlemsnedgången på någon annan har de synat sig själva. Genom medlemsundersökningar och fokusgrupper har man vaskat fram vad som krävs för att vara relevanta både i form och i innehåll. Särskilt ville man förändras för att bli attraktivt och ett självklart val för unga, akademiker och nyanställda. Ett beslut var att alla styrelser på alla nivåer ska sträva efter att minst 30 procent av medlemmarna ska vara under 35 år.

- Vi ville inte fundera över vad vi ville ge de unga, utan istället ge dem makten, säger Veronica Karlsson.

Vision är också en del av en TCO-satsning, där femton förbund gått samman och jobbar sedan 2007 med en satsning som heter "Facket Förändras". Det handlar bland annat om att berätta om betydelsen av kollektivavtal, men också om frågor hur man vill att livet och arbetslivet ska vara. Till sin hjälp tar man sociala media. Bland annat finns en film på YouTube, som inleds med "What's in it for you?". Där beskrivs hur man ska lämna det gubbiga, toppstyrda, gam-

malmodiga och maktfullkomliga till att coacha, vara mänsklig, samtida och erbjuda inflytande och engagemang. Är också Visions förändring en kritik mot hur facket har utvecklats under åren?

- Vi har varit dåliga på att berätta vad vi gör och hur. Under sjuttioalet nådde vi många segrar, men vi kanske blev mätta efter det och därmed mera förvaltande, säger Veronica Karlsson.

Lyssnande istället för värvning

Hon märker att det finns ett intresse ute på arbetsplatserna. Men det viktigaste är inte att prata om den svenska modellen, utan att vara mer konkret – "hur vill du ha det när de kommer på måndag?". Det handlar om att vara både allvarsam och lättzaam. Då kommer samtalen om livspusslet, om möjligheterna att utvecklas och om stressen över att alltid behöva vara tillgänglig. Hon tycker deras nya sätt att arbeta fungerar. På två månader har de också fått 2000 nya medlemmar eller 800 om man räknar bort de som lämnat.

LO är den fackliga centralorganisation som förlorat flest medlemmar. 1994 hade LO en organisationsgrad på ungefär 88 procent. Idag är den nere på nästan 69 procent. Ett av de stora problemen är att de unga inte går med i facket och ett sätt att nå de unga är kampanjen "Stora resan". Det är inte främst en värvningskampanj, utan ett sätt att lyssna på de unga. Men metoden fungerar också utmärkt som ett sätt att värva nya medlemmar, berättar projektledaren Stefan Hansson på LO. Man ska träffa 100 000 unga och har hittills träffat cirka 20 000. Själva jobbet med att lyssna görs av fackliga medlemmar som själva anmält sitt intresse. Genom alla samtal hoppas man att få idéer på hur man kan göra facket mer intressant för den kommande generationen.

- Vi kommer snart med en annons där vi säger "vi har alltid ropat i våra medlemmars namn, nu måste vi lyssna på vad de faktiskt säger". Det är en bra och tålmodig värvningsteknik, säger Stefan Hansson.

Han ger en liknande bild av ungas inställning till facket som Anders Kjellberg. De unga ser fackligt medlemskap som vilken produkt som helst, jämförbar med en resa eller någon teknisk pryl. Det finns också en attityd att facket är till för dem som är fastanställda och jobbar på en bruksort. Lösningen tror inte Stefan Hansson är att erbjuda en rad förmåner, som Ipads eller liknande. Däremot kanske det skulle finnas medlemskap som är anpassade utifrån vars och ens rådande livssituation. Bor man hemma kanske man till exempel inte behöver en hemförsäkring som annars ingår i medlemskapet.

- Det är inget fel på vår mening, vårt syfte eller vårt uppdrag, men vi har inte lyckats kommunicera vår idé till de som inte är medlemmar på ett bra sätt, säger han.

En klyfta i facklig organisering

Men även om bilden av det fackliga medlemskapet kan framstå som dystert med tanke på den sjunkande organisations-

graden är Sverige, tillsammans Danmark och Finland, tre av länderna med högsta organisationsgraden i världen. Många omfattas också av kollektivavtal och även förbund som har sviktande medlemsantal och få lokala klubbar, har draghjälp av LO. Till bilden hör också att arbetsgiversidan är välorganiserad och att dess medlemstal inte sjunkit när fackanslutningen minskat. En stor förändring är att tjänstemännen nu har högre organisationsgrad än arbetarna. Genom arbetarnas höga sammanlagda avgifter för medlemskap i fack och a-kassa håller en klyfta i facklig organisering på att uppstå mellan tjänstemän och arbetare. Det finns också ett växande utanförskap, där unga och utlandsfödda oftare är oorganiserade än andra grupper. Den fackliga kartan ritas om och frågan är vad det betyder? Kommer minskade medlemsantal och ändrade styrkeförhållanden att ändra det fackliga inflytandet?

- Det finns en risk för minskad kollektivavtalstäckning om den fackliga organisationsgraden fortsätter att sjunka. Det skulle i sin tur kunna leda till att kraven på lagstiftning om minimilöner med mera ökar. Också EU-direktiv kan i högre utsträckning än tidigare komma att införas via lag istället för avtal. Då finns risken att det blir mera stelbent och att facken försvagas. Ett annat problem med fallande medlemstal är att det minskar underlaget för fackklubbar, vilket kan försvåra det lokala partssamarbetet, säger Anders Kjellberg.

Arbetsminister Lauri Ihalainen: Kompetenshöjning ska trygga Finlands framtid

Finlands nya regering har satt upp ambitiösa mål för att höja befolkningens kompetensnivå. Med satsningar på utbildning och vuxenstudier ska finländarna bli bättre rustade för strukturförändringar och framtida utmaningar.

PORTRETT

10.11.2011

TEXT: CARL-GUSTAV LINDÉN, FOTO: CATA PORTIN

I arbetsminister Lauri Ihalainens mötesrum hänger porträtt på tidigare ministrar. Först kommer tolv män, sen fem kvinnor. Ihalainen är alltså den första mannen på posten sedan 1990-talet. Å andra sidan är han som före detta ordförande för finska LO, FFC, mer än väl kvalificerad att handha arbetslivsfrågor. Socialdemokraten Ihalainen ledde centralförbundet i nästan tjugo år innan han gick i pension 2009.

Vi träffas samma morgon som de högre tjänstemännen i fackförbundet YTN meddelat att personalen vid 40 verkstadsföretag går i strejk efter att förhandlingarna med arbetsgivaren strandat. Det är höstens andra strejk efter att Metallfacket och tjänstemännen i ett annat fackförbund, Pro,

genomdrev en fyra dagar lång strejk. Ihalainens mobiltelefoner piper fram textmeddelanden om förhandlingarna.

Det råder oro på flera fronter. Konjunkturprognosernas kurvor pekar neråt och Finlands hopp är att ekonomin i de viktigaste handelsländerna Sverige, Ryssland och Tyskland inte rasar.

- Vi har en ödesgemenskap med Europa.

Arbetslösheten har fallit under 7 procent och målet är att vara nere i 5 procent år 2015. Om den ambitionen blir verklighet beror helt och hållet på tillväxten.

Bästa arbetsliv

Ihalainens tankar rör sig just nu kring öppningsseminariet för en utvecklingsprocess som ska leda till att Finland har Europas bästa arbetsliv år 2017. Det handlar om ett åtgärdsprogram som ska bygga vidare på de regeringsprogram som tidigare genomförts. I fokus ligger ledarskapet. Ihalainen påpekar att välfärdssamhället inte blir verklighet utan välbefinnande i arbetslivet som stöder den ekonomiska tillväxten.

Att utveckla välbefinnandet i arbetslivet är centralt för att säkra tillväxten.

En annan av regeringens ambitioner är att Finland ska ha världens kunnigaste folk år 2020.

Ihalainen säger att få kan räkna med att ägna sitt yrkesliv åt en karriär och ett yrke. I stället måste folk ha kapacitet att byta yrke eller jobb minst tre fyra eller fem gånger under sitt liv. Förändringar måste göras så att folk på arbetsmarknaden har många kompetenser och det här är enligt Ihalainen "den stora berättelsen" just nu. Det handlar om livslångt lärande där arbete och studier kombineras under hela karriären. Därmed har folk bättre möjligheter att hantera förändringar, men också orka med en längre tid i arbetslivet.

I åldrarna 35-55 finns tvåhundra tusen finländare som inte har andra stadiets utbildning och de har dåliga förutsättningar att tackla förändringar eftersom många heller inte fått någon utbildning i jobbet.

När centralorganisationerna i oktober förhandlade fram det ramavtal som ska styra förhandlingarna på förbunds nivå var en av de stora tvistefrågorna fortbildningen. Ihalainen drev som FFC-ordförande på att alla arbetstagare ska ha rätt till fortbildning enligt ett system som finns i Danmark. Arbetsgivarna har inte varit särskilt tända på idén, i synnerhet inte vid mindre organisationer där resurserna är knappa och varje insats behövs för att hålla igång verksamheten.

Därför utreder regeringen nu hur ett system ska finansieras så att arbetsgivarna kommer med. Redan i dag finns en statlig utbildningsfond som stöder vuxenstudier. Regeringen vill gå vidare och satsa på individuella utbildningskonton då arbetstagaren kan samla på sig utbildningsdagar. Personer över 55 år ska kunna använda sina dagar till att förbättra arbetsförmågan.

Ihalainen säger att denna reform ger ett viktigt budskap. Förslaget om en individuell utbildningsmodell utreds som bäst av en arbetsgrupp, vars rapport ska vara klar i slutet av nästa år. Målsättningen är att alla ska ha rätt till tre utbildningsdagar per år.

Utbildningsgaranti

Arbetslösheten bland ungdomar ligger på 17 procent. Majoriteten av dem – 70 procent - har inte andra stadiets utbildning, alltså har inte gått gymnasium eller yrkesskola mellan 16 och 19 års ålder. Regeringen har därför beslutat om en utbildningsgaranti för ungdomar som en del av samhälls-

garantin. Alla som går ut grundskolan garanteras inom tre månader en plats i ett gymnasium, inom en yrkesutbildning, ett läroavtal, en plats i en ungdomsverkstad, en rehabiliteringsplats eller någon annan form av utbildning.

Satsningen är värd 60 miljoner euro.

I dag går finländska ungdomar in i arbetslivet vid 21 års ålder och 27 år om de studerat vid en högskola. Med tanke på att den reella pensionsåldern ligger på cirka 60 år blir karriären för kort enligt experterna. Ett problem är att 60 000 personer varje år klassas som arbetsoförmögna och deras pensionsålder blir i snitt 52 år. De yngsta är bara 15-20 år. Den utvecklingen måste enligt Ihalainen bromsas genom förebyggande åtgärder.

- Det finns ett illamående i arbetslivet. Det är viktigt att folk känner sig uppskattade eftersom så många unga känner sig värdelösa och otrygga. Det finns en anda av att 'jag gör allt jag kan, men det räcker ändå inte', säger Ihalainen.

Han påpekar att hälften av dem som är arbetsoförmögna, till exempel på grund av fysisk skada, skulle vilja tillbaka in i arbetslivet. Det ligger på arbetsmarknadens parter ansvar att finna lösningar som gör det möjligt, inte minst därför att antalet personer i arbetsför ålder minskar.

- Ökad invandring löser inte detta problem. Vi måste klara oss bättre med de som nu finns och att de orkar bättre. Ålderstrukturen i Finland är sorglig och hård. Arbetsgivare som förstår vad som krävs kan klara sig.

Ihalainen påpekar att arbetets betydelse går utöver de rent ekonomiska faktorerna, att skaffa en utkomst.

Flexibel arbetstid redan nu

Tankar kring arbetstiden utgör också en viktig del av Ihalainens ambitioner. För 100 år sedan jobbade folk 3000 timmar per år medan den årliga arbetstiden nu är nere i 1600 timmar.

- Flexibilitet är bra om den kan kombineras med familjens behov. Gränsen mellan arbete och fritid blir också allt mer oklar då folk bär med sig jobbet hem.

Enligt Ihalainen är flexibiliteten hos nordiska arbetstagare större än i andra europeiska länder. I Finland kan lokala avtal om flextid göras förutsatt att de är överens med de nationella ramavtalen. Det är upp till arbetsgivare och fackombud att försöka komma överens. Om detta inte lyckas gäller det nationella avtalet.

- Detta är tryggt för arbetstagaren. Båda parter ska ju ha en nytta av det.

Finland har också 57 000 långtidsarbetslösa och deras utsikter är väldigt dåliga. Utdragen arbetslöshet är ett stort problem i Finland. Ändå är Ihalainen benägen att säga att arbetsmarknaden i det stora hela fungerar bra. Folk sysselsätts snabbt. Samtidigt hamnar alltför många in i en ond cirkel där

de inte erbjuds "riktiga" jobb utan olika former av stödd sysselsättning.

Invandrarungdomar är en grupp som behöver mer stöd eftersom arbetslösheten bland dem är tre gånger högre än den allmänna nivån. Ihalainen bär det politiska ansvaret för integrationsarbetet och han tror att den rätta vägen går via bättre språkkunskaper och utbildning.

De radikala strukturförändringarna i näringslivet kräver ett annat angreppssätt. Där handlar det om att erbjuda uppsagda arbetstagare omställningsskydd direkt när beskedet om uppsägningar kommer.

Koordinering

Under hösten har löneförhandlingarna dominerat rubrikerna och regeringen gjorde i ett tidigt skede klart att ett avtal stöds med skattelättnader. Den ekonomiska politiken och finanspolitiken är alltså koordinerad med arbetsmarknadspolitiken. Resultatet blev ett ramavtal som ska täcka större delen av landets arbetstagare. Det innebär också att arbetsgivarna frångått sitt krav på decentralisering och lokala uppgörelser som förhindrat nationella avtal sedan 2008.

- Detta är en pragmatisk vändning i deras tankesätt eftersom det är en lönomodell arbetsgivarna inte velat ha. Men det är en smart modell. Däremot vet jag inte hur det ser ut om två år.

Ihalainen anser själv att detta ramavtal skiljer sig från tidigare heltäckande kollektivavtal medan andra ser stora likheter. Hur som helst lovar regeringen stöda uppgörelsen med ungefär 400 miljoner euro i skattestöd. Den 25 november går tiden ut och då ska regeringen bedöma om de avtal som slutits är tillräckligt täckande för att staten kan gå med.

Modellen är väldigt flexibel och på förbunds nivå har förhandlarna haft svårt att veta vad ramavtalet riktigt innebär. När vi lämnar Ihalainen står tjänstemannafacket STTK:s ordförande Mikko Mäenpää och väntar på att få tala med arbetsministern. Det är tydligt att regeringens hand är ständigt närvarande när facket och arbetsgivarna förhandlar.

Bild av finansminister Steingrímur Sigfússon som öppnar IMF- konferensen om Islands väg till återhämtning.

Finansminister Steingrímur Sigfússon öppnade konferensen Islands väg till återhämtning.

Islands väg till återhämtning

Island har klarat sig förvånansvärt bra efter den ekonomiska kraschen hösten 2008. Den isländska regeringen har i samarbete med den internationella valutafonden IMF arrangerat den internationella konferensen Islands väg till återhämtning i Reykjavik.

NYHET

10.11.2011

TEXT: GUÐRÚN HELGA FOTO: HALLDOR KOLBEINS

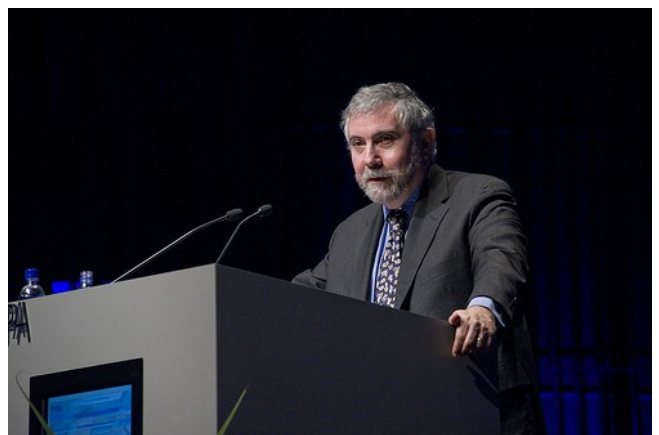
Temat för konferensen som hölls i slutet av oktober tog fasta på hur Island arbetat sig tillbaka till återhämtning, vilka lärdomar man dragit och vari utmaningarna legat. På deltagarlistan fanns prisbelönta ekonomer, bland annat nobelpristagaren Paul Krugman, flera ekonomer från IMF samt isländska ekonomiprofessorer.

I början av konferensen visades en videohälsning från professorn på Columbia-universitetet i New York Joseph Stiglitz, som också belönats med nobelpris i ekonomi (2001). Stiglitz talade om Icesave-tvisten som Island har med Storbritannien och Nederländerna. Han prisade Island för att man i folkomröstningen röstade nej till att godta Icesave-avtalet eftersom avtalet skulle förbinda den isländska staten att överta den isländska internetbankens skulder till småsparare i Storbritannien och Nederländerna.

- Island gjorde rätt i att neka. Det hade inte varit rätt att förplikta framtida generationer att betala en skuld som orsakats av brister i det internationella finanssystemet, sa Stiglitz.

Kollektiv galenskap

Nobelpristagaren Paul Krugman konstaterade att den ekonomiska krisen i Island inte blev lika dramatisk som omvärlden fruktat. Arbetslösheten steg inte i den grad som man hade förväntat.

Idag har man en arbetslöshet på 7,6 procent. Den höga räntenivån är ett problem i Island. Men Krugman anser inte att det finns några garantier för att en euro i Island skulle leda till lägre räntor, snarare finns det risker att en euro kunde leda till oförutsedda resultat.

Ett problem i Island är att den mängd isländska kronor som finns i utländsk ägo motsvarar 30 procent av BNP. Det befaras att de utländska ägarna kommer att börja sälja sina isländska kronor så fort kapitalkontrollen upphävs. Det kan leda till ekonomiska problem för Island. Men Krugman anser inte att det finns någon enkel lösning för att komma åt denna problematik.

Citicorps chefekonom Willem H. Buiter var frispråkig i sitt anförande. Han liknade situationen i Island före kraschen med att det rådde en kollektiv galenskap. Han sa vidare att världen borde dra lärdomar av Islands erfarenhet och betonade att de finansiella systemen inte får bli större än vad lan-

det kan hantera. Och han varnade för bostadslån i utländsk valuta.

- Kom ihåg att alla är giriga och tänker kortsiktigt trots att de har bra utbildning. De måste skyddas från sig själva, sa Buiter.

All korruption äger rum lokalt, hävdade Buiter. Korruption är ett problem som finns i alla länder och då speciellt i mindre länder. Island är ett för litet land för att kunna bemanna alla tjänster med endast islänningar. Landet måste därför samarbeta med andra länder och ingå unioner.

- Bli medlem av EU! Inför euron, uppmanade Buiter.

Buiter anser att islänningarna fortfarande är för skuldsatta eftersom de har lån som är långt över bostädernas värde. Uppskattningsvis handlar det om övervärdering med 100 procent av det faktiska värdet. Det är skulder som Island är tvunget att eliminera, poängterade Buiter.

De isländska bankerna har gått igenom en betydande omstrukturering. Två av de tre isländska bankerna ägs av New York-baserade hedgefonder. Buiter uttryckte oro för att bankerna kunde lamslås av detta faktum. Han uppmanade därför islänningarna att omedelbart ändra kurs och arbeta enligt linjen att det finns bra och dåliga banker.

Finansiellt isolerad

VD:n för Islands företagargenomsnitt SA, Vilhjálmur Egilsson, ansåg att IMF:s hjälp var nödvändig för att Island skulle klara av krisen, men påpekade att Island nu är finansiellt isolerad. Han kritiserade att avtalet med IMF inte hade något formellt slutdatum utan endast förmodades bli slutfört hösten 2010.

- Varför ska det nu pågå ända fram till 2013? frågade Egilsson.

- Det finns ingen utgångsstrategi. Ingen klar tidtabell, kritiserade han.

- Centralbanken är mer intresserad av att upprätthålla kapitalkontrollen än av att upphäva den. Kapitalkontrollen kommer att fortsätta för evigt om målet är att bibehålla kronans stabilitet, fruktade Egilsson.

Han efterlyste en tillväxtstrategi från regeringen.

- Vem tror på kronan om inte den isländska regeringen gör det? frågade Egilsson.

Centralbankschefen Már Guðmundsson, var mer optimistisk och sa att kapitalkontrollen var en nödvändig åtgärd. Han lovade att kapitalkontrollen ska komma att upphävas tids nog för att inte få negativ inverkan på landets finansiella stabilitet.

Bostadslån och andra lån i utländsk valuta har ställt till stora problem för hushållen i Island. Devalveringen av kronan har

gjort att importen kollapsat och priserna gått upp. Räntorna är fortsatt höga. Men regeringen har gjort sitt bästa för hushållen, enligt Stefán Ólafsson, professor i sociologi vid Islands Universitet. Han medger samtidigt att regeringen hade kunnat ännu göra mer för att stötta enskilda i den finansiella krisen.

Återvänder igen

Statens bidrag till välfärdssystemet är större som andel av BNP idag än det var före krisen, enligt Ólafsson. Välfärdssystemet har fungerat bra för att lindra krisens effekter. Man har bland annat gynnat låginkomsttagare med olika bidragsordningar. Regeringen har också höjt skatterna för höginkomsttagare. Man har skonat grupperna medel- och låginkomsttagarna så långt man kunnat.

Men många av islänningarna är inte eniga med honom. En del visade sitt missnöje genom att demonstrera utanför konferenslokalen. Man anser att regeringen inte har gjort någonting alls och att den borde agera. Ólafsson ansåg att det fortfarande finns utrymme för skatteökningar för höginkomsttagare.

Många islänningar har lämnat landet för att arbeta utomlands, speciellt i Norge. Men Ólafsson tror att hotet om att islänningarna lämnar Island är överdrivet. Island hade redan före krisen rekordmånga utländska arbetare i landet. De har flyttat hem igen. Islänningarna har i alla tider flyttat utomlands när det var ekonomiskt svåra tider. Men de har återvänt igen när ekonomin blivit bättre igen i Island. Ólafsson tror att samma sak kommer att ske igen.

Skepsis mot världsbankerna

Valutan i Island är en het potatis. De flesta av talarna var av den åsikten att Island haft tur att ha kronan och därmed kunnat devalvera. Men många var också eniga i att Island i framtiden kommer att delta i eurosamarbetet. VD:n för Islands företagargenomsnitt SA, Vilhjálmur Egilsson, är för att Island blir med i eurosamarbetet. Han tvivlar på att det går att behålla kronan i framtiden.

Egilsson fick medhåll av Gylfi Arnbjörnsson, ledaren för det isländska LO. Han är skeptisk till kronans framtid.

Men ekonomiprofessor Krugman är av annan åsikt. Han medger att det finns många fördelar med att ingå i eurosamarbetet men själv anser han att argumenten mot samarbetet väger tyngre än de som talat för euron.

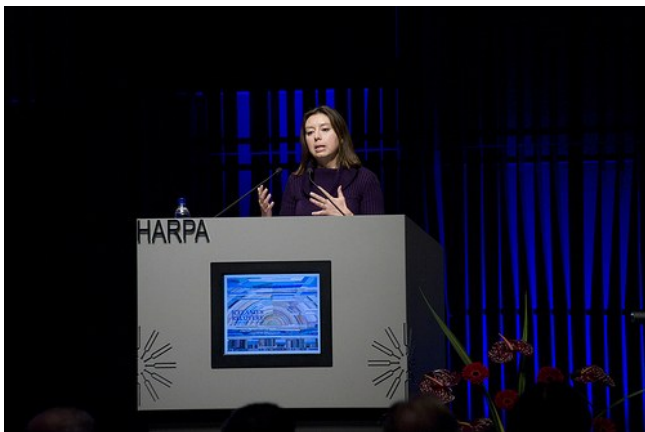
IMF:s före detta chefekonom, ekonomiprofessor Simon Johnson vid MIT-universitetet i USA, undrade om Eurozonen befinner sig på gränsen till en världskris av samma slag som under 1930-talet. Han medgav att han möjligen var en aning pessimistisk men uttryckte också en viss skepsis mot att världens banker har vuxit sig allt för stora och därmed tvingats ta stora risker i sin verksamhet.

- Det finns inga riskfria tillgångar i det finansiella systemet, sa Johnson.

- Ingen skulle se på euron som förebild just nu, fortsatte han.

Ett lyckat samarbete

På konferensen uttrycktes en stor tillfredsställelse med att man åstadkommit ett lyckat samarbete mellan IMF:s expertgrupp och den isländska regeringen. Finansminister Steingrímur J. Sigfússon gav som exempel hur IMF bidragit med ramarna för den ekonomiska återhämtningen och sedan överlätit åt Islands regering att verkställa den. Island fick utföra arbetet på Islands egna premisser. IMF:s ekonomer ställde sig till exempel skeptiska till kapitalkontrollen i början men ansåg senare att valet var det rätta.

Ekonomer Julie Kozack ingick i IMF-gruppen som samarbetade med den isländska regeringen. Hon sa att utmaningarna idag ligger i att avsluta kapitalkontrollen. Samtidigt bör man fortsätta arbetet med att förminska och omstrukturera skulderna och fortsätta med att se över den finansiella sektorn.

Island har inte haft mycket låg arbetslöshet sedan andra världskriget men arbetslösheten har blivit ett problem i Island under de tre senaste åren. Detta trots att Islands arbetslöshet har varit lägre än den genomsnittliga i övriga Europa. Enligt Kozack bör regeringen prioritera att få ned arbetslösheten. Men också att se över en skuldsanering och att stimulera till ökad tillväxt som baseras på investeringar.

De nordiske statsministrene møttes ved Nordisk råds sesjon i København

Nordiske grensehinder løftes politisk

Den nye regjeringen i Danmark har sagt det, det finske formannskapet i Nordisk Ministerråd har gjort noe med det og når Norge tar over ledelsen, er det med økt oppmerksomhet både fra det nordiske statsministerkollegium, fra nordiske parlamentarikere og ikke minst fra ministrene som står ansvarlig. De vil alle styrke den frie bevegelsen i Norden.

NYHET

10.11.2011

TEKST: BERIT KVAM

-

Vi legger nå enda større trykk på det nordiske samarbeidet, kommenterte Danmarks statsminister Helle Thorning-Schmidt på Nordisk statsministtermøte i tilknytning til Nordisk Råd.

Danmark står sterkere når vi velger å stå sammen med de andre nordiske landene, står det i regjeringsgrunnlaget. Svart på hvitt står det også at den danske regjering vil styrke den frie bevegelsen i Norden.

- Det grenseløse Norden er en visjon vi deler, sa Finlands statsminister Jyrki Karainen som ledet statsministrenes pressekonferanse.

Han la vekt både på privatpersoners rett til å bevege seg fritt og uten hindringer over grensene, og på foretak sin rett til å virke over grensene i Norden uten at regelverket virker konkurransehemmende.

- Dette krever anstrengelser fra alle. Det kritiske punktet er det forebyggende arbeidet. Vi behøver bedre koordinering særlig med tanke på den nasjonale implementeringen av EU-

regelverket, sa Jyrki Karainen på vegne av statsministerkollegiet, og la til: Det siste året er 13 grensehinder blitt løst.

Jyrki og Jóhanna

Om historien kom statsministrene for øret vites ikke, men Jyrki og Jóhanna er et par det skulle bli snakket mye om i tilknytning til Nordisk Råd. Den fiktive fortellingen handler om en vanlig families liv i et Norden med grenser, og ble presentert og diskutert på Hallo Nordens seminar dagen før åpningen av Nordisk Råd. Senere fikk paret oppmerksomhet både fra scene og sal: Historien starter da 23 årige Jyrki fra Finland og 24 årige Jóhanna fra Island møttes i Oslo. Senere følger vi dem gjennom alle livets stadier med barnefødsler og utdanning, jobb, sykdom og død. Det er en beretning om hvordan de støter på stadig nye hinder når de forflytter seg mellom de nordiske landene og har behov for ulike former for støtte etter hvert som årene legger på seg. Det er studiestøtte, barnebidrag, godkjenning av utdanning, dagpenger, sykepenger, rehabilitering og pensjon. Historien om Jyrki og Jóhanna ender med at Jóhanna blir sittende som enke i Arvika uten nære og kjære, og med fire barn som er bosatt i forskjellige land. Med yngstedatter og barnabarn i Reykjavik vil hun gjerne flytte dit, men kommunene blir ikke enige om hvem som skal betale for flytting og opphold på sykehjemmet i Reykjavik. Jóhanna blir i Arvika.

Hallo Nordens fiksjon om Jyrki og Jóhanna illustrerer hvordan grensehindringer kan slå ut i hverdagen, når man tar det åpne Norden på alvor.

Grunnsten

Fri bevegelse er en grunnsten i det nordiske samarbeidet. Med økt mobilitet mellom landene har også grensehindre fått mer oppmerksomhet. Etter påskyndelse fra statsministtermøtet i Punkaharju i juni 2007 besluttet de nordiske samarbeidsministrene å opprette Grensehinderforum. Fo-

rumet ble opprettet i 2008 og ledes av Ole Norrback som har med seg en representant fra hvert av landene.

- Historien om Jyrki og Jóhanna viser at grensehindringene er identifisert. Nå gjelder det å gjøre noe med dem, sa Danmarks tidligere samarbeidsminister, Karen Ellemann, i debatten som etterfulgte fortellingen.

Ole Norrback understreket i sin orientering til Nordisk Råd hvor viktig det er å få vekk grensehinder for å sikre vekst.

- Vi har ikke råd til å ha unødige grensehindringer i Norden.

30 november arrangerer Grensehinderforum konferansen "Hvorfor Norden ikke har råd til grensehindringer", der fokus er de samfunnsøkonomiske kostnader ved grensehinder.

- Skillet mellom retorikk og handling er fortsatt altfor stor, sa Ole Norrback som foreslo at man kunne sette en tidsramme på arbeidet, og oppfordret politikerne til handling:

- Dere har makten, bruk den!

En sak

- Nå er grensehinder blitt en sak, sa Bjarne Mørk Eidem i Grensehinderforum og kommenterte plenumsdebatten:

- Det var temperatur, og i det øyeblikket det kommer temperatur i debatten er mulighetene for at det skal skje noe mye større. Jeg har vært med veldig lenge og forskjellen fra tidligere er at det nå snakkes mye mer om grensehinder. Nå er det engasjement både på ministersiden og parlamentarikersiden. Hvis det blir debatt om grensehindringer i alle de nordiske parlamentet på en og samme dag til våren, i samband med Nordisk Råds 60 års jubileum, slik presidiet i Nordisk Råd jobber for, vil dette kunne komme til å bli fint.

Formannskap

Utviklingen av en bærekraftig velferdsstat i et nordisk perspektiv er hovedtema for Norges formannskap i Nordisk Ministerråd i 2012. "Arbeid og bærekraftig velferd" er et av hovedpunktene i programmet, videre "Grønn vekst, kunnskap og innovasjon" og for det tredje "Nordisk samhörighet" der både språk, likestilling og grensehindre blir løftet frem. Her er det programfestet at "Rapporter om grensehindringer på sosial- og arbeidsmarkedsområdet vil bli lagt frem i løpet av det norske formannskapet, noe som vil danne et godt grunnlag for det videre arbeidet."

Norges samarbeidsminister Rigmor Aasrud er beredt til å løfte grensehinderproblematikken høyt når Norge overtar formannskapet. Hun berømmer Grensehinderforum sitt arbeid:

- Jeg synes vi har fått løst ganske mange hinder i det siste på grunn av deres arbeid, sier hun, men advarer mot å tro at vi kan kvitte oss med alle grensehindringer:

- Jeg tror ikke det er en teknisk måte å unngå at vi har litt forskjellig politikk i landene, men det er noen grensehinder som er av mer teknisk art som vi må jobbe med, og jeg er opp-tatt av at vi ikke implementerer EU-direktiv forskjellig, sånn at det skapet nye grensehindre.

Rigmor Aasrud trekker spesielt frem arbeidet som gjøres av arbeidsgruppen under arbeidsministerne:

- De har virkelig brettet opp armene og gått inn i mange aktuelle saker. Det er også på sosial og arbeidsmarkedsområdet en finner de mest kompliserte sakene, sier hun.